UDK 334.722-055.2

AYOLLAR TADBIRKORLIGINI QO‘LLAB-QUVVATLASHNING MAVJUD IQTISODIY MEXANIZMLARI SAMARADORLIGI

Kamoldinova Nargiza Anvarovna
Andijon davlat texnika instituti
Iqtisodiyot kafedrasi assistenti

Annotatsiya. *Maqolada O‘zbekistonda ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlashning mavjud iqtisodiy mexanizmlari — moliyaviy-kredit, institutsional, ta’lim-konsalting hamda subsidiya-grant mexanizmlari — samaradorligi rasmiy statistik ma’lumotlar asosida tahlil qilingan. 2020–2024-yillardagi asosiy ko‘rsatkichlar dinamikasi (ajratilgan kreditlar hajmi, ayol tadbirkorlar soni, yaratilgan ish o‘rinlari) jadval va diagrammalar yordamida baholanib, mexanizmlarning kuchli va zaif tomonlari aniqlangan hamda ularni takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *ayollar tadbirkorligi, iqtisodiy mexanizm, imtiyozli kreditlash, “Ayollar daftari”, subsidiya, samaradorlik, gender tenglik, kichik biznes.*

KIRISH

Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish inklyuziv iqtisodiy o‘sishning va aholi bandligini ta’minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylandi: “Ayollar daftari” tizimi, oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish dasturlari, imtiyozli kreditlash va subsidiyalar shaklidagi maxsus iqtisodiy mexanizmlar shakllantirildi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Taraqqiyot dasturi (UNDP) ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda mamlakatda 2,1 million ayol tadbirkor faoliyat yuritgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich 2020-yilga nisbatan qariyb yetti barobar oshgan.

Shu bilan birga, ushbu mexanizmlarning samaradorligini kompleks baholash metodologiyasi yetarlicha ishlab chiqilmagan. Ko‘pchilik tadqiqotlarda asosan ajratilgan resurslar hajmi (kredit summasi, qamrab olingan ayollar soni) e’tiborga olinadi, biroq yakuniy natija — barqaror biznes subyektlari, doimiy ish o‘rinlari va daromadlar o‘sishi — tizimli o‘rganilmaydi. Ushbu maqolaning maqsadi — ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlashning mavjud iqtisodiy mexanizmlari holatini rasmiy statistik ma’lumotlar asosida tahlil qilish va ularni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Qo‘llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari
O‘zbekistonda ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash tizimi bir necha o‘zaro bog‘liq iqtisodiy mexanizmlardan tashkil topgan. Ularning asosiylari va amaldagi parametrlari 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval.

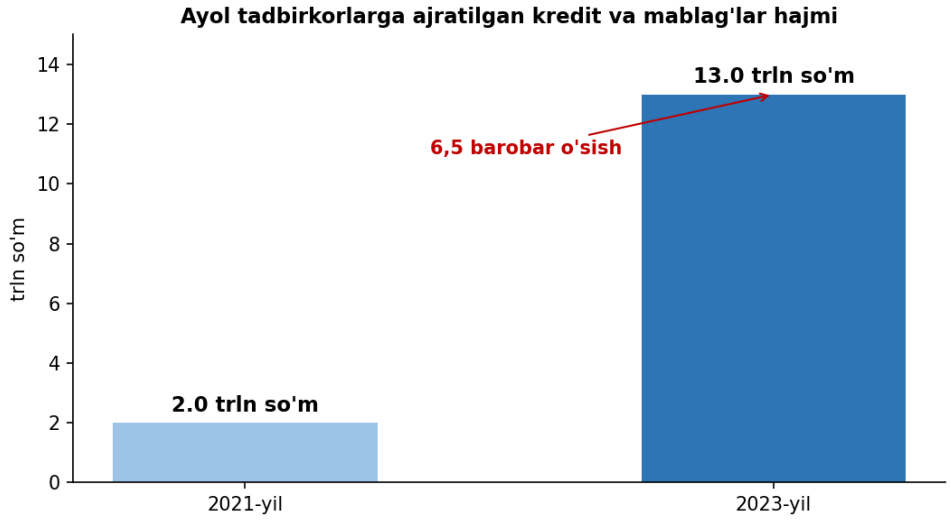
Ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlashning asosiy iqtisodiy mexanizmlari

Mexanizm yoki dastur nomi	Asosiy shartlar	Stavka / hajm	Maqsadli yo‘nalishi

“Ayollar daftari” (2020-y.)	“Mahalla yettiligi” kollegial qarori asosida	33 mln so‘mgacha	Ro‘yxatga kiritilgan xotin-qizlar tadbirkorligini boshlash
Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish dasturi	Garovsiz, sug‘urta va kafillik bilan	300 mln so‘mgacha, 14% stavka	Oilaviy biznes, kasanachilik, chorvachilik
“Biznes ayollar” dasturi (2022–2024)	Imtiyozli kredit va tadbirkorlik kurslari	Jami 8 trln so‘m	Ayollar tadbirkorligini kompleks rivojlantirish
“HAMROH” dasturi (2025-y.)	Ijobiy kredit tarixi talab etiladi	100 mln so‘mgacha garovsiz; “ustoz”larga 50 mln so‘m grant	“Yashil” va IT-loyihalar, mentorlik
Ipoteka subsidiyalari	Boshlang‘ich badal va stavka subsidiyasi	Subsidiyalarning ≥40% ayollarga	Xotin-qizlar uy-joy sharoitini yaxshilash

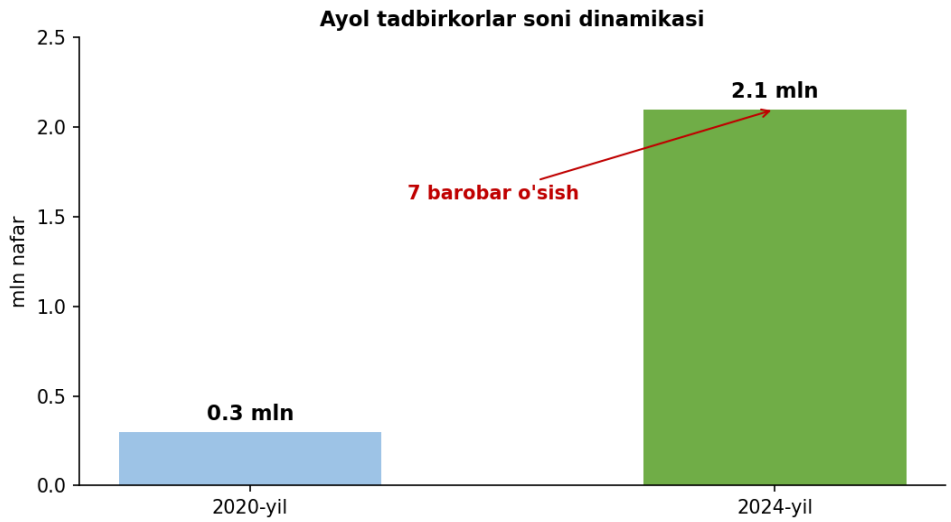
Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari moliyaviy (imtiyozli kredit, subsidiya, grant), institutsional (mahalla darajasidagi “yettilik” va hokim yordamchilari tizimi) hamda ta’lim-konsalting (tadbirkorlik kurslari) yo‘nalishlarini qamrab oladi. Eng muhim o‘zgarish 2025-yilda joriy etilgan “HAMROH” dasturi bilan bog‘liq bo‘lib, unda ijobiy kredit tarixiga ega ayollarga 100 million so‘mgacha garovsiz kredit, “yashil” va IT-loyihalarni qo‘llab-quvvatlovchi ustoz tadbirkorlarga esa 50 million so‘mgacha grant ajratish ko‘zda tutilgan.

Qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining miqdoriy ta’siri sezilarli darajada o‘sgan. Rasmiy ma’lumotlarga ko‘ra, 2021-yilda ayollar tadbirkorligi dasturlari doirasida 200 mingdan ortiq loyihaga 2,0 trillion so‘m kredit va subsidiya ajratilgan bo‘lsa, 2023-yilda 279 mingdan ortiq loyihaga 13 trillion so‘mdan ortiq kredit yo‘naltirilgan. Ya’ni atigi ikki yilda ajratilgan mablag‘ hajmi qariyb 6,5 barobar oshgan (1-diagramma).

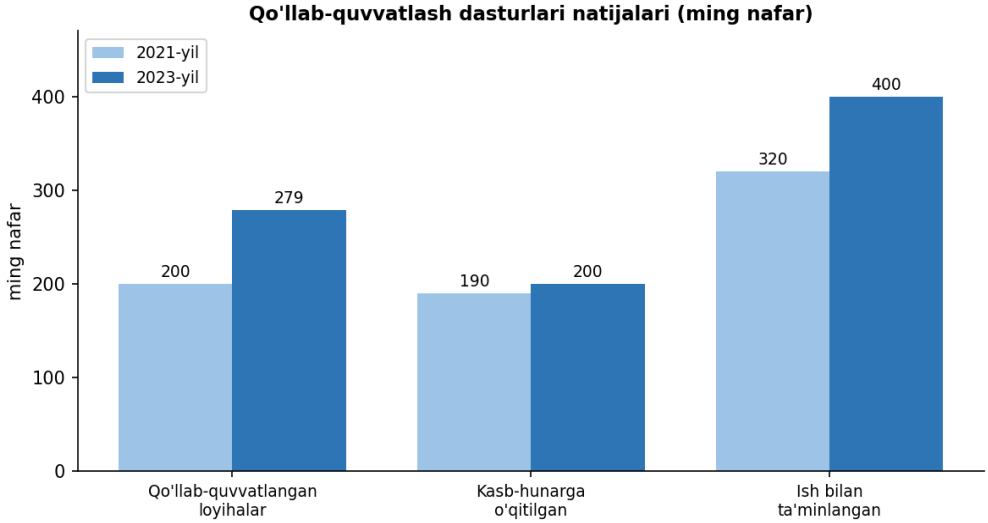
1-diagramma. Ayol tadbirkorlarga ajratilgan kredit va mablag‘lar hajmi, trln so‘m

Moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning kengayishi ayol tadbirkorlar sonining keskin o‘sishida o‘z aksini topdi. UNDP baholashicha, ularning soni 2020-yildagi qariyb 0,3 milliondan 2024-yilga kelib 2,1 millionga yetgan — bu yetti barobarlik o‘sishni anglatadi (2-diagramma).

2-diagramma. O‘zbekistonda ayol tadbirkorlar soni, mln nafar

Mexanizmlarning yakuniy ijtimoiy-iqtisodiy natijasi yangi ish o‘rinlari va kasbiy tayyorgarlik ko‘rsatkichlarida namoyon bo‘ladi. 2021-yilda dasturlar doirasida 320 ming ayol doimiy ish bilan ta’minlangan, 190 ming nafari kasb-hunarga o‘qitilgan bo‘lsa, 2023-yilda bu ko‘rsatkichlar mos ravishda 400 mingdan ortiq va 200 mingga yetgan (3-diagramma). 2-jadvalda esa asosiy ko‘rsatkichlar yaxlit taqqoslangan.

3-diagramma. Qo‘llab-quvvatlash dasturlari natijalari, ming nafar

2-jadval.

Ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlashning asosiy ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	2021-yil	2023-yil
Qo‘llab-quvvatlangan tadbirkorlik loyihalari	200 mingdan ortiq	279 mingdan ortiq
Ajratilgan kredit va mablag‘lar	2,0 trln so‘m	13,0 trln so‘m
Subsidiya olgan xotin-qizlar	—	≈57 ming (≈300 mlrd so‘m)
Kasb-hunarga o‘qitilgan ayollar	190 ming	200 mingga yaqin

Ko‘rsatkich	2021-yil	2023-yil
Doimiy ish bilan ta’minlangan ayollar	320 ming	400 mingdan ortiq
“Ayollar daftari” bo‘yicha hal etilgan murojaatlar	—	≈994 ming (1 234 mlrd so‘m)

Keltirilgan ma’lumotlar mexanizmlarning miqdoriy jihatdan jadal rivojlanayotganini ko‘rsatadi. Biroq samaradorlikni resurs ko‘rsatkichlari (ajratilgan summa, qamrab olingan ayollar soni) bilangina baholash to‘liq emas. Sifat parametrlari nuqtai nazaridan bir qator cheklovlar saqlanib qolmoqda. 3-jadvalda mexanizmlarning kuchli va zaif tomonlari tizimli baholangan.

3-jadval.

Iqtisodiy mexanizmlar samaradorligini baholash

Mexanizm	Kuchli tomonlari	Zaif tomonlari / cheklovlar
Moliyaviy-kredit	Keng qamrov, past stavka (14%), garovsiz kredit imkoniyati	Garov va kafillik talabi, kredit muddatining qisqaligi, qaytarilish nazoratining zaifligi
Institutsional	Mahalla darajasidagi “yettilik” va hokim yordamchilari tizimi	Mexanizmlar o‘rtasida muvofiqlashuvning yetishmasligi, byurokratik to‘siqlar
Ta’lim-konsalting	Yiriy ko‘lamli o‘qitish (yiliga ≈200 ming ayol)	Zamonaviy va raqamli kasblarga yo‘naltirilganlik pastligi
Subsidiya-grant	Boshlang‘ich kapitalsiz ayollar uchun qulaylik	Bir martalik xususiyat, barqaror natijaga bog‘lanmaganligi
Monitoring	Yagona elektron platforma joriy etilmoqda	Yakuniy natija (barqaror biznes, doimiy ish o‘rni) tizimli kuzatilmaydi

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, birinchidan, moliyaviy-kredit mexanizmlari miqdoriy jihatdan jadal o‘ssa-da, garov ta’minoti talabi boshlang‘ich kapitalga ega bo‘lmagan ayollar uchun asosiy to‘siq bo‘lib qolmoqda. 2025-yilda joriy etilgan garovsiz kredit (100 mln so‘mgacha) va kafolat fondlari ushbu muammoni yumshatishga qaratilgan. Ikkinchidan, moliyaviy yordam, o‘qitish va infratuzilmaviy ta’minot ko‘pincha bir-biridan ajralgan holda amalga oshiriladi, bu esa sinergetik samarani cheklaydi. Uchinchidan, ta’lim-konsalting mexanizmlari, garchi keng qamrovli bo‘lsa-da, asosan an’anaviy kasblarga yo‘naltirilgan; raqamli iqtisodiyot va eksportga yo‘naltirilgan sohalarda ayollar ulushi past.

Eng muhim cheklov — samaradorlikni baholashning yagona metodologiyasi yo‘qligidir. Hozirgi kunda asosan ajratilgan mablag‘ va qamrab olingan shaxslar soni hisobga olinadi, vaholanki, yakuniy natija — tashkil etilgan barqaror biznes subyektlari, yaratilgan doimiy ish o‘rinlari va kreditlarning qaytarilish darajasi — tizimli kuzatilmaydi.